

2003

**EUROPEAN BISON
PEDIGREE
BOOK
2003**

**KSIĘGA
RODOWODOWA
ŻUBRÓW
2003**

REDAKCJA • EDITORIAL OFFICE

Redaktor • Editor
DR JAN RACZYŃSKI

Sekretarz Redakcji • Assistant Editor
MGR INŻ. MAŁGORZATA BOLBOT

Okładkę i strony tytułowe projektował
Cover and title pages design by
JERZY DESELBERGER

Projekt wkładki jubileuszowej
Jubilee insert designed by
WOJCIECH RACZYŃSKI

Korespondencję do Redakcji prosimy kierować:
Correspondence to the Editors should be sent:
EUROPEAN BISON PEDIGREE BOOK
BIAŁOWIEŻA NATIONAL PARK
MGR INŻ. MAŁGORZATA BOLBOT
17–230 BIAŁOWIEŻA
POLAND

FAX (48 085) 68 12 323, (48 085) 683 32 32
ebpb@bpn.com.pl

Numer konta:
Account number:
PBK S.A. O/Hajnówka 11101170–401170004472
z dopiskiem „Księga Rodowodowa Żubrów”
with the insertion “European Bison Pedigree Book”

Wydano ze środków:
Published with funds:
SCHUTZGEMEINSCHAFT DEUTSCHER WALD NRW e.V.

ISSN 1230–459X

© Copyright by Białowiecki Park Narodowy

BIAŁOWIESKI PARK NARODOWY

Nakład 500 egz. Ark. druk. B3 10,5 Papier offsetowy 80 g
Fotoskład: Bożena Buszko, Elżbieta Jabłońska. Korekta: Małgorzata Bolbot
Druk i oprawa: Oficyna Drukarska, Warszawa, tel./fax (22) 632 83 52

WSTĘP

W 2003 roku minęło 80 lat od daty zawiązania się w Berlinie Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra – Internationale Gesellschaft zur Erhaltung des Wisents. Dla upamiętnienia tej doniosłej dla światowej restytucji żubra rocznicy, Redakcja publikuje wspomnieniową wkładkę, otwierającą tekst niniejszego zeszytu.

*

W trakcie przygotowywania materiałów do bieżącego zeszytu Księgi, Redakcja podejmowała dalsze wysiłki w celu wyjaśnienia niepełnych informacji o hodowlach żubrów i posiadanych przez nie zwierzętach.

Dzięki uprzejmości pana Tommy Svenssona z Bräkne-Hoby (Szwecja) można było ustalić, że nie jest znany los żubrów wysłanych z Örkelljunga (Szwecja) do Holandii, za pośrednictwem niemieckiego dealera. Zwierzęta te zostały usunięte z ewidencji w obecnym zeszycie KRŻ w tabeli *Zmiany stanu żubrów w roku 2003*.

Dzięki informacjom uzyskanym od p. Gerharda Naendrupa, reprezentującego Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW z Oberhausen (Niemcy), została wyjaśniona cała historia hodowli w Bielefeld (Niemcy), potwierdzona następnie przez hodowcę. Stosowne informacje, wyjaśniające losy poszczególnych żubrów z tej hodowli, zostały pomieszczone w tabelach: *Urzędowy rejestr żubrów urodzonych w latach 1986 – 2002; Uzupelnienia i poprawki do rejestrów poprzednich* oraz *Zmiany stanu żubrów w roku 2003*. W niniejszym zeszycie dokonano ponadto usunięcia poniżej wymienionych kilkunastu hodowli, wraz z żubrami dotychczas im przypisanymi. Przyczyną dokonanych skreśleń była niedostateczna informacja o hodowanych żubrach lub całkowity brak odpowiedzi na korespondencję kierowaną do nich wielokrotnie przez Redakcję, a także przez instytucje krajowe, oferujące Redakcji pomoc w nawiązaniu kontaktów z opieszalymi hodowcami żubrów. Instytucją taką na terytorium Niemieckiej Republiki Federalnej było Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW (SDW NRW). Wszystkie decyzje, jakie Redakcja podjęła w odniesieniu do poniżej wymienionych hodowli niemieckich, opierają się na informacjach uzyskanych za pośrednictwem SDW NRW.

BRAZYLIA – Porto Allegre,

KANADA – Castor – hodowca potwierdził brak żubrów, ale nie podał, co stało się z posiadającym żubrem M 8417 Aseptic,

FRANCJA – Chonville-Malaumont – hodowca potwierdził brak żubrów, ale nie wyjaśnił losu trzech posiadanych zwierząt,

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC – Bad Bentheim, Damp, Postbaner Heng, Sils – hodowcy zgłosili, że nie posiadają żubrów, ale nie podali informacji o losach zarejestrowanych u nich zwierząt,

REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC – Freisen, Gansheim, Gross Viegeln, Neumarkt, Ströhen – hodowle nie zareagowały na listy i telefony.

WŁOCHY – Pasquale, Teverina,

USA – Berryhill Drive.

Zwierzęta z wyżej wymienionych hodowli zostały usunięte z ewidencji Księgi (patrz tabela: *Zmiany stanu żubrów w roku 2003*).

Dzięki pomocy dr. Razvan Deju z Neamt (Rumunia) w niniejszym zeszycie dokonano weryfikacji hodowli rumuńskich. Uzyskane informacje pozwoliły odtworzyć pełną dokumentację poszczególnych zwierząt z rumuńskiej hodowli Neamt za okres miniony (od roku 1998). Hodowla Neamt (Rumunia) została wprowadzona, wraz ze sprawdzoną stawką posiadanych żubrów, do rejestrów Księgi.

Pozostałych hodowli rumuńskich (Dîmbovița i Targovîște) nie można było pozytywnie zweryfikować ze względu na połączenie w hodowli żubrów czystej krwi z bizonami amerykańskimi (Targovîște) lub brak danych o pochodzeniu zwierząt (Dîmbovița). Panu R. Deju dziękujemy za wkład pracy w zebranie i krytyczne opracowanie tej ważnej dokumentacji rodowodowej.

Na wniosek p. Wolfganga Freye z Germering (Niemcy), członka Grupy Żubra SSC/IUCN, począwszy od niniejszego zeszytu, wprowadza się w tabeli informującej o stanie ilościowym żubrów w hodowlach na świecie – *Światowy stan żubrów czystej krwi...* wyróżnianie rodzajem czcionki tych hodowli, które posiadają wyłącznie żubry linii białowieskiej. Ich nazwy w zestawieniu będą drukowane pogrubioną czcionką.

Redakcja pragnie wyrazić wdzięczność Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW e.V. z Oberhausen (Niemcy) za pomoc w zbieraniu materiałów od niemieckich hodowli oraz za dotację finansową, przesłaną na konto Redakcji Księgi Rodowodowej Żubrów. Wsparcie finansowe Redakcja otrzymała również od p. Tommy Svenssona ze Szwecji. Sponsorom wyrażamy serdeczne podziękowanie. Pieniądze te zostały przeznaczone na sfinansowanie wydania niniejszego zeszytu KRŻ oraz wykorzystane na zaspokojenie ważnych potrzeb technicznych biura Redakcji.

*

W 2002 r. odeszła z grona hodowców żubrów dr Ewgenia Kisieliewa, wieloletni kierownik hodowli żubrów w Okskim Rezerwacie Biosfery. Była to jedna z niewielu hodowli w byłym ZSRR, a następnie w Rosji, która, dzięki E. Kisieliewej wyróżniała się utrzymaniem bezpośrednich kontaktów z Redakcją KRŻ i terminowym nadsyłaniem dokładnych raportów o stanie żubrów. Żegnając wieloletniego współpracownika Redakcja zamieszcza, nadesłane w 2004 r. z Rezerwatu Okskiego, wspomnienie pośmiertne poświęcone Jej pamięci.

Jan Raczyński

EWGENIA GEORGIEWNA KISIELIEWA

*5.12.1938 † 3.08.2002

Ewgenia Georgijewna Kisieliewa (z domu Skrikuljak) urodziła się na Bukowinie (Ukraina), gdzie spędziła dzieciństwo i młodość.

Studia ukończyła na wydziale zoologii Uniwersytetu w Czerniowcach w 1961 roku. Na rozwój jej zainteresowań badawczych i pracę naukową miał wpływ Wiktor P. Teplow, prominentny badacz w zakresie ochrony przyrody, który zaproponował jej zajęcie się żubrami w nowym ośrodku hodowli żubrów, który powstał obok istniejącego już centralnego ośrodka hodowli żubrów pod Moskwą. Nowy ośrodek utworzony został na terenie Okskiego Rezerwatu Biosfery jako Okski Rezerwat Żubrów i jest zarejestrowany w Księdze Rodowodowej Żubrów pod nazwą: Okskijj zapovednik. Pierwszymi zwierzętami Okskiego Rezerwatu Żubrów były dwa żubry linii białowiesko-kaukaskiej: M 1043 Muromiec i F 1045 Muza, przesiedlone z Rezerwatu Prioksko-Terrasnego (k. Sierpuchowa) w grudniu 1959 r. Stado założycielskie uzupełniono w następnych latach, sprowadzając 8 żubrów i jednego byka z Rezerwatu Prioksko-Terrasnego. Dla zwierząt zbudowano 6 zagród o powierzchni od 20 do 60 ha każda. Mimo trudności organizacyjnych i wykonawczych, dzięki osobistemu zaangażowaniu Ewgenii Kisieliewej, nowe centrum hodowlane zaczęło spełniać swą rolę.

Jako kierownik Okskiego Rezerwatu Żubrów Ewgenia Kisieliewa zajmowała się zarówno pracą naukową, prowadzeniem ewidencji rodowodowej zwierząt, formowaniem grup hodowlanych, wyborem żubrów do przesiedleń do stad wolnych, jak i techniczną oraz gospodarczą stroną funkcjonowania rezerwatu. Dzięki jej staraniom Okskijj zapovednik dołączył do grona najlepiej zarządzanych ośrodków hodowli żubrów na terenie ZSRR, a następnie Federacji Rosyjskiej. Ogółem w Okskim Rezerwacie Żubrów urodziło się 319 cieląt, a 221 osobników zostało przesiedlonych do innych hodowli.

Dr Ewgenia Kisieliewa była zaangażowana w badania nad chorobami pasożytniczymi u żubrów w ramach współpracy z Ogólnozwiązkowym Instytutem Badań Helmintologicznych. Wynikiem tych badań było określenie liczby gatunków i intensywności inwazji tych pasożytów u żubra. Uczestniczyła również, wraz ze współpracownikami z Ogólnorosyjskiego Instytutu Ochrony Przyrody w badaniach kranjologicznych, mających na celu określenie statusu żubra kaukaskiego.

Ewgenia Georgijewna Kisieliewa uważała się za uczennicę dr Michaiła A. Zabłockiego, znanego badacza żubrów i stała się w ostatnim okresie wybitną specjalistką od żubrów w Rosji. Dzięki swej wiedzy mogła służyć pomocą w tej dziedzinie zainteresowanym osobom zarówno w Rosji, jak i za granicą. Utrzymywała kontakty listowne z polskimi kolegami. Była członkiem krajowych komisji i międzynarodowych organizacji zajmujących się żubrem i bizonem.

Dzięki swym zdolnościom i osobistemu urokowi łatwo pozyskiwała przychylność władz i sponsorów, dzięki czemu udawało się jej rozwijać działalność Okskiego Rezerwatu Żubrów. Poświęcała swe wysiłki i zdolności, angażując się bez reszty zarówno w pracę na-

ukową, jak i w starania o efektywne zarządzanie i prawidłowe funkcjonowanie Rezerwatu. To ostatnie tak Ją pochłonęło, że niejednokrotnie pozostawiała na uboczu swą pracę naukową, nie bacząc na zgromadzone materiały i unikalne dane badawcze.

Wspólnie z Wiktorem P. Teplowem i kolegami z Rezerwatu zajmowała się badaniami nad oceną liczebności łośi i cietrzewi. Jako współautorka, wspólnie z mężem J. N. Kisieliewem, opublikowała w 1969 r. esej o Okskim Rezerwacie Przyrody. Jej praca na temat ekologii krętogłowa – *Jynx torquilla* (1987) jest do dziś jedną z podstawowych publikacji o tym gatunku. Ogółem opublikowała 42 prace i artykuły naukowe.

Urodziła dwie wspaniałe córki. Starsza – Nadieżda jest biologiem i pracuje nad żurawiem, młodsza – Galina jest pielęgniarką. Jej wnukowie dorastają.

Jej osoba i Jej dokonania pozostaną na zawsze w pamięci ludzi zaangażowanych w restytucję żubra!

*Współpracownicy z Rezerwatu Okskiego
oraz
Redakcja
Księgi Rodowodowej Żubrów*

INTRODUCTION

2003 brought the 80th anniversary of the founding in Berlin of the International Society for the Protection of the European Bison – Internationale Gesellschaft zur Erhaltung des Wisents. To mark this major event of such significance in the rescue of the species, we are here publishing a commemorative insert to open the volume.

*

In the course of preparing materials for this volume of the Pedigree Book, the editorial staff have made further effects to account for incomplete data on bison breeding centres and the animals in their possession.

Thanks to the help given by Mr. Tommy Svensson of Bräkne-Hoby (Sweden), it is clear that there is no information on the fate of the bison sent – with a German dealer acting as intermediary – from Örkelljunga (Sweden) to The Netherlands. The animals in question have been deregistered in this volume of the European Bison Pedigree Book, and specifically the table on *Transfers of European bison in 2003*.

Likewise, information received from Mr. Gerhard Naendrup, representing Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW of Oberhausen (Germany), gives a full insight into the breeding that has taken place at Bielefeld (Germany). The breeders themselves have subsequently offered confirmation of it. The relevant information on the fates of the different bison from this breeding centre has been included in the *Official Register of pure-bred European bison born in 1986 – 2002*; in *Additions and Corrections to former lists* and in *Transfers of European bison in 2003*.

The present volume also sees the removal from records of the more than ten breeding centres referred to below, along with the European bison hitherto ascribed to them. The striking of this information from the records was necessitated by inadequate information on the bison being raised and bred, combined with a total lack of response to correspondence sent out repeatedly by the editors, as well as by national institutions that have offered their help in establishing contact with the tardy breeders concerned. The institution in the case of German territory was Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW (SDW NRW). Indeed, all the decisions taken by the Editorial Office as regards the German centres referred to below are based on information obtained with the assistance of the SDW NRW.

BRAZIL – Porto Alegre,

CANADA – Castor – the breeder confirmed that bison were not present, though did not state what had happened to bison M 8417 Aseptic in its possession,

FRANCE – Chonville-Malaumont – the breeder confirmed that bison were not present, but did not account for the fate of the three registered animals,

FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY – Bad Bentheim, Damp, Postbaner Heng, Sils – the breeders announced that they were not in possession of bison, but did not offer any information as to the fate of the animals registered with them,

FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY – Freisen, Gansheim, Gross Viegeln, Neumarkt, Ströhen, – breeding centres failed to respond to letters and telephone calls,

ITALY – Pasquale, Teverina,

USA – Berryhill Drive.

Animals from the aforementioned centres have been deregistered from the Pedigree Book (specifically the table on *Transfers of European bison in 2003*).

Assistance from Dr. Razvan Deju of Neamt (Romania) has allowed data for the Romanian breeding centres to be verified in this volume. The information obtained restores to full documentation the cases of the different animals at the Neamt centre over the period since 1998. Thus the Neamt centre (Romania) has now been reinstated on the Pedigree Book register, together with the tally for the European bison it retains.

The remaining Romanian centres (Dîmbovița and Targoviște) were not able to obtain positive verification, on account of link-ups at the breeding centres between pure-bred European bison and American bison (at Targoviște), or else a lack of data as regards animals' origins (at Dîmbovița). We thank Dr. Deju for his input regarding the collection and critical processing of this important breeding documentation.

At the request of Mr. Wolfgang Freye of Germering (Germany), a Member of the SSC/IUCN Bison Specialist Group, this volume is the first to include in the table detailing total numbers of European bison at breeding centres around the world (entitled *The World Register of living pure-bred European bison*) a distinction drawn between centres that do or do not possess bison of the Białowieża – line (lowland) only, in as much as that the names of those that do will be listed in bold print.

The Editors would again like to express their gratitude to Schutzgemeinschaft Deutscher Wald NRW e.V. of Oberhausen (Germany), for their help in the collection of materials from German breeding centres, and for funding paid on to the account of the Pedigree Book Editorial Office. Further financial support has been received from Mr. Tommy Svensson of Sweden. We are very grateful to the sponsors, and are designating the money in support of publication of this volume, as well as in meeting major needs of the Editorial Office as regards technical equipment.

*

In 2002, the world of European bison-breeding was deprived of Dr. Evgenia Kisielieva, for many years the head of the breeding centre at the Okskijj Biosphere Reserve. This has been one of the few breeding centres in the former USSR – and later in the Russian Federation – which (thanks to Dr. Kisielieva), has stood out in its maintaining of direct contacts with the Editorial Office of the Pedigree Book, and in its timely submission of very precise reports on the numbers and condition of its bison. In bidding farewell to our partner of many years, the editors have posted the obituary notice in memory of Evgenia that was sent from Okskijj in 2004.

Jan Raczyński

EVGENIA GEORGIEVNA KISIELIEVA

*5.12.1938 † 3.08.2002

Evgenia Georgijevna Kisielieva (nee Skrikulyak) was born in Bukovina (Ukraine), where she spent her childhood and youth.

She graduated from the Faculty of Zoology of Chernivtsi State University in 1961, having been influenced in terms of her research interests and scientific work by the leading researcher in nature conservation, Viktor P. Teplov. It was Teplov who proposed that she become involved with European bison, at a breeding centre that was being established in addition to the existing Main Centre near Moscow. The new centre was founded at what is today the Okskijj State Nature Reserve and Biosphere Reserve, is known as the Okskijj European Bison Reserve and is of course registered in the European Bison Pedigree Book under the name Okskijj zapovednik. The first animals to arrive at the Bison Reserve were two of the Lowland-Caucasus line, namely M 1043 Muromiec and F 1045 Muza, as transferred from the Prioksko-Terrasnyj Reserve in December 1959. The founding herd was augmented over subsequent years, with 8 cows and one bull bring brought in, again from the Prioksko-Terrasnyj zapovednik (near Serpuchov). To house the animals, 6 enclosures of between 20 and 60 ha each were constructed. Although it faced difficulties with both its organisation and its operations, the new breeding centre fulfilled its role, thanks in large part to the personal commitment of Evgenia Kisielieva.

As head of the Okskijj European Bison Reserve, Evgenia was involved in scientific work, running Pegigree Book registration activities, forming breeding groups and choosing bison for transfers to free-living herds, and the technical and managerial sides of operations. Through her efforts, the Okskijj Reserve joined the group of best-managed European bison breeding centres on former Soviet and Russian territory. Altogether, Okskijj produced 319 bison calves, of which 221 were transferred to other centres.

Dr. Kisielieva was also engaged in research on the parasitic diseases of European bison, as part of cooperation with the All-Union Institute of Helminthological Research. The output from the research took the form of descriptions – as well as a guide to the invasiveness of – the parasite species affecting European bison. Evgenia also joined co-workers from the All-Russian Research Institute for Nature Conservation in craniological studies that had as their aim the determination of the Caucasian bison's status.

Evgenia Georgijevna Kisielieva was regarded as a protégé of Dr. M. A. Zablotsky, the well-known bison researcher. By the end of her life she herself had become the outstanding specialist on European bison in Russia. Thanks to this level of knowledge, she was able to offer assistance to other interested parties both domestically and abroad, maintaining correspondence with her colleagues in Poland, for example. She was a member of national committees and international organisations dealing with European and American bison.

Thanks to her abilities on the one hand and her personal charm on the other, Evgenia Kisielieva had a knack of bringing authorities and sponsors round to her way of thinking. As a result, it proved possible to develop the activity of the Bison Reserve. Equally, the work

took up all her efforts and talents, ensuring that she was unceasingly committed to both scientific work and efforts to manage the Reserve effectively and have it functioning well. The latter quite often absorbed Evgenia to such an extent that the research had to be left on one side, with materials collected and unique research data not being made full use of.

Together with V. P. Teplov and colleagues from the Reserve, she involved herself in work to assess moose and black grouse populations. She was also a co-author, with her husband Yu. N. Kisieliev, of a 1969 essay on the Okskij Nature Reserve. Her 1987 study on the ecology of the wryneck (*Jynx torquilla*) remains a key publication on the species to this day. Overall, she published 42 scientific articles and papers.

She is survived by two fine daughters – Nadieżda (the oldest) is a biologist working on cranes (*Grus* spp.), while Galina is a nurse. Her grandchildren are coming on nicely.

Evgenia and her achievements will be forever recalled by all of us committed to the reinstatement of the European bison!

*Co-workers at the Okskij Reserve
and all at
the Editorial Office,
European Bison Pedigree Book*